

La punitivitat i la seva explicació (2)

Alfonso Serrano Maíllo

PID_00189749

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció.....	5
Objectius.....	6
1. La teoria de la política social i de consens.....	7
2. La cultura del control.....	11
3. El govern mitjançant el delictes.....	16
4. Quins factors influeixen en la punitivitat individualment?..	18
4.1. La influència dels valors en la punitivitat a escala individual	18
4.2. L'exposició a la criminalitat i la punitivitat	21
4.3. Els mitjans de comunicació i la punitivitat	21
5. La teoria dels sentiments d'inseguretat.....	23
Resum.....	26
Exercicis d'autoavaluació.....	27
Solucionari.....	29
Glossari.....	30
Bibliografia.....	31

Introducció

"Si la teoria crítica s'ha de prendre seriosament, primer s'haurà de comprometre amb les coses tal com realment són."

Garland (2001, pàg. 3)

En aquest mòdul continuarem revisant algunes de les explicacions més importants sobre la punitivitat contemporània. Ara també inclourem una teoria sobre la punitivitat a **escala individual**, com la dels sentiments d'inseguretat. En efecte, és important advertir que la punitivitat té diversos nivells d'anàlisi.

De totes maneres, algunes de les teories macro que hem vist exploten la idea que les societats actuals són societats en les quals la por i la inseguretat són molt presents en les vides quotidianes dels individus.

Les teories individuals sobre la punitivitat són rellevants, ja que la fermesa o benevolència dels ciutadans podrien influir en l'augment de la fermesa a escala sistèmica. O almenys aquesta és l'excusa que sovint utilitzen els polítics per a justificar canvis legislatius més punitius. Per això, alguns autors s'esforcen a rebutjar que la població espanyola sigui en realitat punitiva o que hi hagi hagut canvis significatius, encara que ja hem dit que les proves disten molt de ser clares. El problema a aquest nivell és que els ciutadans, igual que els estats, en realitat, tendeixen a ser ambivalents també en aquest terreny.

Objectius

En aquest material didàctic, l'estudiant trobarà les eines bàsiques per a aconseguir els objectius següents:

- 1.** Comprendre què és la *punitivitat* o *fermesa enfront del delictes* i, en particular, saber distingir els diferents nivells d'anàlisi d'aquest objecte d'estudi.
- 2.** Familiaritzar-se amb les principals explicacions teòriques sobre la matèria.
- 3.** Conèixer la situació espanyola, en particular l'augment de la punitivitat almenys en l'àmbit legislatiu i penitenciari que s'ha experimentat al nostre país. Advertir les dificultats per a la investigació empírica de la punitivitat.
- 4.** Desplegar una actitud crítica enfront de desenvolupaments contemporanis i comprendre les potencials aportacions de la criminologia per a contrarestar-los.
- 5.** Advertir i valorar críticament els desenvolupaments contemporanis en matèria de punitivitat a Espanya i molts altres països occidentals.

1. La teoria de la política social i de consens

Una proposta recent per a explicar la punitivitat és la de l'autor finlandès **Lappi-Seppälä**. En realitat, aquest autor afirma que el seu esforç es limita a explicar l'excepcionalitat dels països nòrdics, en particular Finlàndia; però no hi ha raons que impedeixin estendre-ho més enllà i considerar-ho una teoria general (2008, pàg. 343).

Si la majoria dels investigadors criden l'atenció sobre l'augment generalitzat de la punitivitat als països occidentals almenys, Lappi-Seppälä insisteix en les diferències notables que es poden observar entre uns països i uns altres. Concretament, en diversos països no s'observa cap gir punitiu, verbigràcia a Finlàndia. Algunes de les virtuts d'aquesta nació del nord d'Europa, per tant, haurien d'explicar una mica el fenomen que aquí ens ocupa. La idea nuclear es pot resumir en la idea següent:

Una comunitat on hi ha un estat de benestar fort i predomina una democràcia basada en el consens és una comunitat que és benvolent amb els infractors.

Tres són els elements clau de la teoria:

- l'estat de benestar,
- el tipus de política o democràcia i
- el nivell de confiança social.

Detallem una mica més l'entramat que proposa aquesta aproximació.

1) Els països, per començar, es distingeixen pel **grau de benestar** que ofereixen als ciutadans. Dit amb altres paraules, alguns estats practiquen polítiques més socials que d'altres. Els països escandinaus, amb Finlàndia al capdavant, sens dubte, són exemples d'estats de benestar sòlids i de polítiques socials generoses. Segons el nostre autor,

"La lucha contra la pobreza conduce a una política penal distinta de la lucha contra la delincuencia". "La desigualdad social y el exiguo estado de bienestar son [...] factores de riesgo determinantes en el aumento de la severidad penal." (pàg. 350 i 353)

Com veurem, Lappi-Seppälä té el gran mèrit d'intentar oferir mecanismes a partir dels quals aquestes connexions podrien funcionar. Així,

- el benestar es pot relacionar amb sentiments de solidaritat social que poden generar indulgència;

- la prosperitat material pot contribuir a la tolerància, la qual també seria més senzilla entre iguals; el benestar pot reduir els "problemes delictius"; i, finalment,
- en un estat amb preocupacions socials sovint hi haurà alternatives a la privació de llibertat (pàg. 354-355).

2) L'estat de benestar és afavorit per alguns **tipus d'organització política democràtica**. En particular, Lappi-Seppälä distingeix, seguint Lijhart, entre **democràcies o polítiques de consens i de conflicte**. En les de consens hi sol haver diversos partits amb un pes relativament baix i els governs han de prendre decisions buscant la negociació i el consens entre tots ells, en comptes que hi hagi un govern basat en un únic partit que, per dir-ho d'alguna manera, té tot el poder.

Segons la teoria aquí descrita:

"Las democracias consensuales se asocian a una política penal más indulgente." (pàg. 360)

Les de consens, com s'ha avançat, afavoreixen de manera causal el manteniment de l'estat de benestar i es relacionen, d'una banda, amb nivells de confiança social i de legitimitat política elevats i, de l'altra, amb cultures mediàtiques responsables.

3) L'última baula de la cadena nuclear té a veure amb la confiança. Segons el nostre autor, **l'estat de benestar genera confiança a escala social i a escala polític i, al seu torn, aquesta s'associa amb taxes d'empresonament relativament baixes** (pàg. 354-357).

- El motiu rau en el fet que, en primer lloc, unes institucions en les quals no es confia es veuen obligades a dur a terme polítiques rotundes, impactants, per a reassegurar la seva posició, entre les quals hi pot haver la repressió dels delinqüents.
- En segon lloc, una deterioració de la confiança augmenta els sentiments d'inseguretat, que poden, al seu torn, elevar la punició.
- Finalment, comunitats en les quals hi ha confiança són capaces de controlar el delicte més fàcilment (pàg. 358).

Juntament amb aquests elements fonamentals de la seva teoria, Lappi-Seppälä n'esmenta d'altres amb un caràcter més secundari.

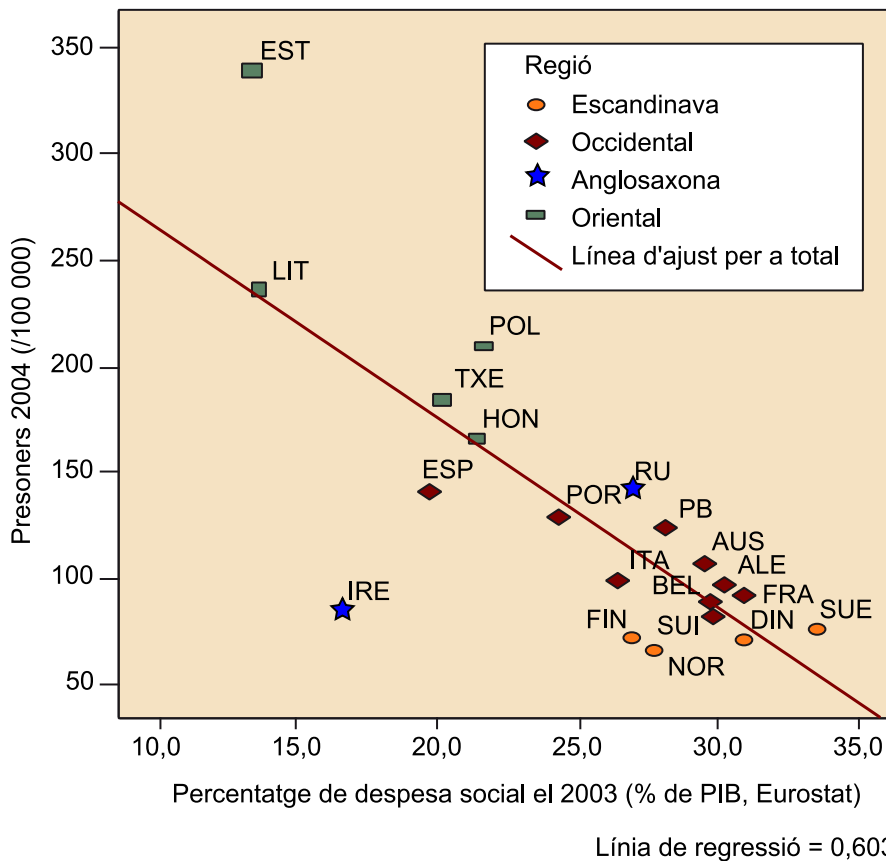
En particular, mitjans de comunicació i una **cultura mediàtica sensacionalista** augmenten la inseguretats i desconfiança en la gent, amb la qual cosa també potencien que pressioni per a polítiques més punitives.

Així mateix, les **estructures i cultures judicials i jurídiques** exerceixen un rol important. Verbigràcia, quan els jutges són independents i de carrera tendeix a haver-hi menys punitivisme que quan són triats en votacions, sobretot perquè els jutges tenen amplis marges de maniobra perquè les lleis solament ofereixen indicacions més o menys generals sobre les opcions de càstig (pàg. 365).

Sens dubte, tant la cultura mediàtica com l'estructura judicial estan fortament relacionades amb el nivell de confiança social i de legitimitat política d'una comunitat i el model de democràcia que hi ha.

El mateix Lappi-Seppälä ofereix evidència empírica en suport de les seves hipòtesis.

Figura 1. Relació entre la taxa de reclusos el 2004 (reclusos per 100.000 habitants) i despesa social per a diversos països europeus classificats per regió geogràfica i amb indicació de la línia de regressió i coeficient de determinació lineal (R^2)

Font: Lappi-Seppälä, 2008, figura v.1, pàgina 351

Com es pot observar, la figura 1 mostra la relació que hi ha entre la taxa d'interns i el percentatge de despesa en protecció social per a vint països europeus. La línia de regressió (que apareix sobreimpressionada en la figura) mostra clarament una correlació forta i negativa: a escala dels països i per a aquesta mostra almenys, a mesura que el percentatge de despesa social va ser més alt el 2003, inferior era la taxa d'interns a presons el 2004.

Per descomptat i com sabem, això no vol dir necessàriament que hi hagi una relació de causalitat entre un indicador i l'altre, però sí és el que prediu la teoria de referència.

Les proves empíriques del nostre autor –en general en la línia de l'anterior–, no obstant això, són mereixedores d'algunes consideracions importants. Per començar, es tracta d'anàlisis bivariants, això és, que no es fa cap esforç per controlar l'efecte potencial d'altres variables. Ni tan sols s'ofereix un model complet amb totes les variables de la teoria per a veure l'efecte parcial de cadascuna. No solament això, l'autor utilitza una mostra molt petita de països –que a més varia per a cada anàlisi en particular–, sempre occidentals, quan la teoria, al nostre parer, hauria de ser aplicable a un espectre molt més ampli de nacions. Finalment, els indicadors que utilitza estan sempre basats en mesures úniques, les quals tendiran a estar contaminades per força error (Serrano Maíllo, 2011).

Des d'un punt de vista estrictament teòric, l'ordre causal dels seus constructes no és evident que sigui el que especifica la teoria. Un estat de benestar promou la solidaritat o una comunitat solidària prefereix un estat social (pàg. 354)? D'altra banda, alguns mecanismes teòrics potencials tenen una base empírica feble.

Per exemple, Lappi-Seppälä relaciona l'estat de benestar, la democràcia i la prosperitat amb menys problemes delictius, però si d'una banda ell mateix ha insistit que no hi ha correlació entre aquests i les taxes de criminalitat (pàg. 355); de l'altra, hi ha proves empíriques que aquests fenòmens afavoreixen més que redueixen el delicte, verbigràcia perquè en una situació d'abundància hi ha més oportunitats per a delinquir.

2. La cultura del control

En un influent treball, **Garland** (2001) ha denominat **cultura del control** – o "cultura del control del delictes"– els "dramàtics desenvolupaments que han ocorregut en la nostra *resposta social al delictes* durant els últims trenta anys i sobre les forces socials, culturals i polítiques que els han impulsat", i que han tingut lloc tant als Estats Units i a la Gran Bretanya –àmbits als quals ell es refereix expressament– com en altres països del nostre entorn sociocultural.

Malgrat que es reconeixen canvis estructurals, el nostre autor lliga, doncs, els desenvolupaments recents al naixement d'una nova cultura –de control del delictes.

Aquest plantejament és coherent amb la idea que les estratègies de control i prevenció del delictes, segons diversos autors, no s'adopten perquè resultin prometedores per a aquestes finalitats, o sigui, perquè resultin eficaces, sinó perquè ofereixen una definició dels problemes i identifiquen unes respostes "en termes que encaixen amb la cultura dominant i l'estructura de poder sobre la qual descansa".

Segons el parer de Garland, aquestes respostes, cada vegada més repressives –i segurament també cada vegada més esteses–, enfront del delictes no són producte d'una situació conjuntural o excepcional, sinó que responen a canvis profunds que han alterat les relacions socials en les nostres comunitats. Aquests patrons socials, econòmics i culturals resultants d'aquests canvis, que Garland denomina genèricament *modernitat tardana* (*late modernity*):

"comporten un conjunt de riscos¹, inseguretats i problemes de control que han exercit un paper decisiu en la configuració de les nostres respostes canviants al delictes."

⁽¹⁾En una línia no gaire llunyana, s'ha arribat a definir la societat actual, per exemple en Beck, com la **societat del risc**.

Malgrat la seva insistència en la complexitat, les subtileses, discontinuïtats i fins i tot les contradiccions de l'escenari al qual assistim –i en aquestes matisacions rau gran part del valor del seu elegant treball–, Garland assegura que una pluralitat de forces, que cal estudiar en conjunt, empenyen en la mateixa direcció del control. Encara que aquestes tendències punitives s'han identificat tradicionalment amb posicions polítiques conservadores, en l'actualitat sembla apreciar-se una coincidència més gran, fins al punt que s'ha arribat a suggerir un escenari de lluita per a veure **qui és més dur amb el delictes** (Tonry, 2004).

La cultura de la modernitat tardana es caracteritza per una "**nova experiència col·lectiva del delictes i la inseguretat**", segons Garland. A part dels canvis influents que s'acaben de ressenyar, també de vegades els polítics fomenten aquesta cultura, per exemple exagerant els riscos que afronta la població

i postulant-se ells mateixos com a solucions prometedores. Aquesta nova experiència afecta tots els estrats socials –que en general s'han tornat més punitius–, però especialment les classes mitjanes: de ser un fenomen que afectava tradicionalment els sectors més desfavorits de la societat, ara també arriba amb certa facilitat a la classe mitjana. El delicte es converteix, llavors, en un risc que no és possible obviar, i la resposta de les classes mitjanes passa per demandes de seguretat més grans, i també per mesures autònomes que poden prendre ells mateixos, com és el cas de la contractació de serveis privats de seguretat.

La resposta passa no solament per un intervencionisme juridicopenal superior i un recurs a sancions serioses més decidit, sinó que per Garland ha aparegut així mateix un nou aparell de control del delicte que ha ampliat enormement el control formal i sobretot informal del delicte; aquest inclou

"organitzacions de control del delicte, col·laboracions publicoprivades, plans de policia de comunitat i pràctiques de treball que inclouen diverses agències".

Sempre d'acord amb el nostre autor, dos conjunts de forces han contribuït a delinear la modernitat tardana:

1) **Canvis socials, econòmics i culturals.** Garland explica aquí que el poderós capitalisme –sobretot–, la desocupació i el treball precari, la reducció de l'estat de benestar i els canvis en la família i en la demografia van crear bosses d'exclusos socials. La mateixa modernitat tardana es va transformar ella mateixa en augments dels índexs de delinqüència.

2) El segon conjunt de forces és representat per **propostes i tendències polítiques conservadores i neoliberal**s que van sorgir en resposta a aquests canvis; i que més concretament es van traduir en un augment del control social i de polítiques punitives com a resposta al delicte.

Garland elabora una llista dels indicadors de les actuals concepcions culturals i respostes al delicte:

- 1) el declivi de l'ideal de la rehabilitació dels delinqüents;
- 2) el ressorgiment de les sancions punitives i de la justícia expressiva;
- 3) canvis en el to emocional de la política criminal;
- 4) la tornada de la víctima;
- 5) l'èmfasi que el fonamental és la protecció dels ciutadans;
- 6) el nou populisme;

- 7) la reinvençió de la presó;
- 8) la transformació del pensament criminològic;
- 9) el desenvolupament expansiu de les infraestructures de la prevenció del delictes i la protecció de la comunitat;
- 10) la societat civil i la comercialització del control del delictes;
- 11) els nous estils de gerència i pràctiques de treball; i, finalment,
- 12) una sensació permanent de crisi.

La cultura del control s'ha vist també afavorida per l'entrada en crisi, fins a cert punt vertiginosa i sobtada, d'altres models de política criminal més garantistes i menys punitius.

En efecte, per exemple, en la dècada de 1960 es van començar a posar en dubte els programes de rehabilitació i ressocialització de delinqüents enfront d'altres de més control formal; alhora, els moviments radicals van ser altament crítics amb el model vigent, encara que sense proporcionar alternatives. Garland insisteix que moltes de les crítiques i dels canvis que es van introduir van tenir fonamentalment conseqüències oposades a les que es buscaven.

Decisius per a la tesi de Garland, doncs, són els mecanismes per mitjà dels quals aquests canvis de la modernitat tardana que ell ha identificat han determinat el terreny del control i prevenció del delictes. Al seu parer, els mecanismes són indirectes i complexos. L'escenari en el qual se situa la modernitat tardana és un en el qual les altes taxes de delinqüència passen a considerar-se un fet social habitual; en el qual es considera que l'estat té les seves limitacions per al control i la prevenció del delictes; de manera que es posen en dubte tant certs aspectes de la sobirania estatal com el seu monopoli per al control del delictes:

"El *maldecap* per a les autoritats governamentals avui, doncs, és que veuen la necessitat d'abandonar la seva reivindicació de ser el principal i eficaç proveïdor de seguretat i control del delictes, però també veuen de manera igual de clara que els costos polítics d'aquesta retirada pot conduir al desastre [...]. El resultat emergent és una sèrie de polítiques que semblen profundament contradictòries, fins i tot esquizofrèniques en relació les unes amb les altres."

La resposta de l'estat, llavors, és **ambivalent**, i inclou:

1) Adaptacions a aquest escenari de retirada del mite de l'estat totpoderós. Entre altres adaptacions, Garland es refereix a com s'ha anat *redefinint el que s'entén per èxit*, plantejant expectatives modestes, centrant-se en la innocuïtat dels delinqüents més que en la seva rehabilitació o ressocialització, etc.; alhora que rarament es fixen les polítiques criminals en les causes del delictes, sinó en la *rebaixa dels seus efectes* mitjançant l'atenció a les víctimes, la lluita contra la por al delictes, entre d'altres.

2) **Reafirmacions d'un estat totpoderós capaç de controlar el delicte**, com quan es recorre a mesures més punitives com ara sancions penals més severes o que s'augmenti el nombre d'interns.

3) **Polítiques expressives**, finalment, en les quals l'important no és tant el control del delicte com l'expressió de desaprovació que provoca. Mitjançant aquestes polítiques, el que es procura és "denunciar el delicte i reassegurar el públic", l'important és "fer alguna cosa decisiva", donar la "impressió que *s'està fent alguna cosa*". Tot això seguint sempre Garland (2001).

És a dir, que pel nostre autor, la modernitat tardana ha situat el govern davant un maldecap difícil, al qual ha respost amb **polítiques criminals ambivalents, contradictòries i incoherents**.

Com és ben sabut, de vegades aquestes polítiques es disparen arran de casos puntuals, atípics que torben l'opinió pública. En general, això sí, les noves respostes són més punitives. Aquesta és la manera com la modernitat tardana ha determinat les polítiques criminals contemporànies.

Una de les característiques d'aquest fenomen és, en efecte, la **participació de l'opinió pública** –una opinió pública que, per l'acció dels mitjans de comunicació, no és realista.

En l'actualitat, els experts no exerceixen cap paper en els dissenys de les polítiques criminals, i l'opinió pública hi vol imposar o almenys veure-hi reflectits els seus punts de vista.

Garland suggereix que l'opinió pública a la Gran Bretanya era fins a la dècada de 1960 més punitiva que en l'actualitat, només que es preocupava molt menys del fenomen delictiu i considerava que es tractava d'una qüestió que havia de ser resolta pels governs i pels especialistes, i que aquest plantejament era prometedori en la lluita contra el delicte; d'aquesta manera, era possible mantenir una resposta penal més moderada i més garantista que en l'actualitat.

Un dels missatges fonamentals de Garland és que aquesta poc lloable situació politicocriminal **no és inevitable**.

En primer lloc, segons el seu parer, hi ha models i propostes de política criminal alternatives, menys punitives. Tot i que ni de bon tros les desenvolupa, proposa:

"Esforços per compartir la responsabilitat pel control del delicte, per inserir el control social a la fàbrica de la vida quotidiana, per reduir els efectes criminògens de les transaccions econòmiques, per protegir les víctimes reiterades."

Aquests models són prometedors per al nostre autor, alhora que considera factible la seva implementació si es té en compte l'ambivalència de l'opinió pública i es decideix no optar sempre pel camí més fàcil de la repressió.

Però, en segon lloc, no solament hi ha alternatives reals, sinó que els models punitius comporten, a més de la seva ineficàcia en la lluita contra el delictes, també certs costos socials a llarg termini com, per exemple, "l'enduriment de les divisions socials i racials, el reforç de processos criminògens; l'alineació d'amplis grups socials; el descrèdit de l'autoritat legal; una reducció de la tolerància cívica; [o] una tendència a l'autoritarisme" que amb el pas del temps tendiran a entrar en conflicte de manera cada vegada més clara amb l'ordre sociopolític contemporani i, presumiblement, seran abandonats.

3. El govern mitjançant el delictes

En un altre treball interessant, **Simon** (2007) ha defensat la teoria que **el delictes pot ser una manera de governar**. En particular i com hem vist en el cas d'altres autors, es refereix a un país concret com són els Estats Units d'Amèrica:

"els americans han construït un nou ordre civil i polític estructurat entorn del problema del delictes violent." (pàg. 3)

El delictes, així, s'ha convertit en una cosa fonamental per a l'exercici de l'autoritat en aquest país. Tot això, sempre segons el nostre autor, es veu reflectit en tres fenòmens:

- 1) El delictes s'ha convertit en una qüestió estratègica significativa, de manera que si algú actua per prevenir delictes o comportaments semblants, és vist com que actua de manera legítima.
- 2) El delictes s'utilitza per a legitimar intervencions de diferent tipus que en realitat tenen altres motivacions.
- 3) Els discursos sobre el delictes i l'administració de justícia s'han convertit en la imatge visible d'altres institucions (pàg. 4-5).

Simon manté que el govern mitjançant el delictes té la conseqüència fonamental de transformar l'estat de benestar en un estat penal:

"El resultat no ha estat menys govern, sinó un poder executiu més autoritari, un poder legislatiu més passiu i un poder judicial més a la defensiva" que en el cas de l'estat de benestar (pàg. 6).

Segons el nostre autor, en qualsevol comunitat i país i als Estats Units també, hi ha un nombrós elenc de problemes i el delictes n'és un. Exactament solament un d'ells.

No obstant això, en la situació que ell descriu, el delictes s'ha convertit en el **problema per excel·lència**. No solament es privilegia davant altres problemes socials, sinó que alguns s'arriben a reconèixer mitjançant el delictes; i, consegüentment, també és el delictes el model de resposta a aquests altres problemes.

Simon, així, escriu que el delictes i les formes de coneixement que hi té associades, com el dret penal o la criminologia, es transformen en

"poderoses eines amb les quals interpretar i enquadrar totes les formes d'acció social com un problema per al govern." (pàg. 10-11, 14 i 17, de la qual procedeix la citació)

El delicte, així les coses, s'utilitza com una excusa per a dur a terme altres coses que són més difícils de fer o que senzillament estan prohibides (pàg. 271).

Simon dedica molta atenció als processos que han culminat en l'escenari que descriu. En particular, concedeix una gran rellevància a accions politicogovernamentals, com l'anomenada *war on crime* ('guerra al delicte'); les campanyes polítiques, tant per part de la dreta com de l'esquerra, que utilitzen el delicte de manera populista i electoralista; els moviments de víctimes del delicte, que han arribat a convertir la víctima en model de ciutadà; el declivi de l'administració de justícia, o, finalment, un fort moviment d'exclusió cap a certs grups minoritaris nord-americans.

Simon ofereix, així mateix, alguns exemples d'institucions o problemes socials que són governats mitjançant el delicte, això és, segons la tesi que ell esbossa. Un d'aquests supòsits és la família.

La família pot ser controlada, governada, mitjançant el delicte. El nostre autor assenyala que, en comparació d'altres èpoques, la família es veu en l'actualitat relacionada amb diferents formes delictives: violència masclista, abús d'infants, etc.

No solament això, sinó que molts professionals la missió dels quals és atendre les famílies s'han convertit en **extensions de la policia** i el sistema de justícia criminal (pàg. 178).

El nostre autor abunda que, d'una banda, la prioritat ara mateix és la **prevenió de determinades formes de victimació** sobre qualssevol altres riscos o injustícies socials que hi pugui haver en aquest àmbit; i, de l'altra, també que l'estat espera de les famílies que col·loquin com a primera prioritat la **repressió de les conductes delictives dels fills**, per sobre de les seves necessitats educatives, etc. (pàg. 196 i 202 sobretot). Dit amb altres paraules, doncs, Simon manté que les famílies contemporànies ja no estan centrades entorn dels infants, sinó entorn el delicte:

"L'Estat ara prioritza la família com el lloc del delicte (violència domèstica) i dels criminals (delinqüents juvenils)." (pàg. 204)

Les escoles o l'àmbit laboral són altres exemples que proposa el nostre autor.

Exemple

Verbigràcia, ha estat habitual recentment que dictadors com Gadafi hagin evocat la real o suposada presència d'organitzacions terroristes com Al-Qaeda als seus països per justificar tot tipus d'abusos.

4. Quins factors influeixen en la punitivitat individualment?

Ara ens ocuparem amb una mica més de detall de la punitivitat a escala **individual**. Com s'ha dit, les persones poden estar a favor d'imposar sancions més o menys severes a qui comet un fet delictiu o, més en general, un fet que la societat rebutja.

En l'exemple del jove reincident lladre de televisions, per exemple, un individu pot estar a favor del seu empresonament per un període de temps determinat, mentre que un altre pot preferir una sanció pecuniària.

Així, doncs, també individualment la punitivitat és una variable que pot adoptar diferents valors.

Tot i que encara no hi ha gaires teories sobre aquest tema, la investigació empírica ha trobat alguns correlats i fins i tot causes potencials de la punitivitat a escala individual. Així, s'esmenten els valors, el nivell educatiu, l'estatus socioeconòmic, el conservadorisme polític, i també variables sociodemogràfiques com el sexe o l'estat civil, per posar-ne uns quants exemples.

4.1. La influència dels valors en la punitivitat a escala individual

Per començar, diverses investigacions han trobat una forta relació entre valors i punitivitat a escala individual (Serrano Maíllo i Kury, 2008). **Boeckmann i Tyler** (1997) van recopilar dades, a partir d'una mostra aleatòria de 166 individus del nord de Califòrnia, sobre la seva avaluació del problema del delictes i dels jutges i tribunals, judicis sobre el món social i sobre valors socials –variables independents–; i, d'altra banda, dades sobre el suport que atorgaven a les lleis de tres *strikes* –normes penals altament punitives vigents a Califòrnia–, sobre la punitivitat general i sobre l'aprovació d'abandonar certes garanties processals protectores dels acusats –variables dependents.

A continuació, els van analitzar amb procediments estadístics comuns. Aquests autors van trobar que el **factor més influent** en les actituds punitives no era la preocupació pel delictes, sinó els **valors socials**; però que rere d'aquests valors també eren importants de manera independent "judicis sobre la cohesió moral" i sobre "condicions socials":

"Aquells ciutadans que senten que el consens moral i social que manté una societat unida es troba en declivi són més favorables a polítiques públiques punitives." (1997, pàg. 255-260)

No solament això: la visió que es té de la cohesió moral d'una societat és susceptible de canviar d'una manera relativament ràpida, una cosa que no pot esdevenir amb els valors socials o les orientacions polítiques, com advertei-

xen Boeckmann i Tyler, de manera que aquest esquema proper a la teoria de l'anomia és capaç d'explicar potencialment els canvis, sovint vertiginosos, que es donen en les actituds cap al delictes.

Que els valors influeixin en la punitivitat no es pot considerar, ni de bon tros, sorprenent. El repte és, més aviat, identificar quins conjunts de valors –probablement pluridimensionals– estarien connectats amb la punitivitat i el seu oposat. També és un repte annex mostrar una connexió teòrica plausible entre conjunts de valors i canvis en aquests, d'una banda, i la punitivitat, de l'altra.

Una col·lecció d'investigacions sòlides confirmades per un cos d'evidència empírica impressionant almenys pel seu àmbit espacial i temporal és la que constitueix l'obra d'Inglehart (1977; 1997; Inglehart i Welzel, 2005). En efecte, aquest autor utilitza dades d'enquestes des de principis de la dècada de 1970 i, per als últims anys, per a 43 societats, entorn d'un 80% de la població mundial! Inglehart, en les seves repetitives publicacions, parteix de la base de les transformacions socials decisives a les quals assistim tant a escala macro com individual i tracta de descriure dos processos bàsics.

1) En primer lloc, com els valors occidentals s'han desplaçat i ho continuen fent –i ell hipotetitzava que seguiran aquesta tendència– des d'un èmfasi en el benestar material i la seguretat física cap a un èmfasi en la qualitat de vida i la individualitat.

2) En segon lloc, com els individus passen a no deixar-se dirigir per les elits de manera confiada per a desafiar-les, la qual cosa significa un canvi en la distribució de les fiabilitats polítiques. Aquests canvis comporten, per tant, un descens del pes de l'autoritat i de les institucions (Inglehart, 1977 i [1990]).

L'autor coincideix, llavors, amb molts dels estudiosos contemporanis en la realitat del canvi que es descriu, fins al punt de considerar-lo una autèntica revolució, encara que és, en realitat, per les seves pròpies característiques, **una revolució silenciosa**:

"El procés de canvi no és tan efímer com el flux d'esdeveniments podria suggerir. En canvi, sembla reflectir una transformació de punts de vista bàsics sobre el món. Sembla estar tenint lloc de manera bastant gradual però a un ritme constant." (Inglehart, 1977, pàg. 21)

Aquest canvi, a més, porta una direcció concreta: s'orienta, almenys, cap al postmaterialisme, que és un component fonamental del postmodernisme. Probablement, el canvi va cap a aquest postmodernisme.

Inglehart, en efecte, insisteix que el canvi implica un canvi dels valors predominants en les societats i en els individus. Encara que en la seva obra acostuma a parlar, com hem dit, de materialisme/postmaterialisme, es tracta de components –fonamentalment econòmics– d'un conjunt de valors més ampli, com

són els postmoderns. Aquests (potencials) nous valors, a part dels postmaterials, són l'**autoexpressió**, la **igualtat social** –més que la igualtat econòmica–, entre d'altres.

La tesi del nostre autor, delineada i provada al llarg de la seva dilatada obra, és, llavors, que els ciutadans de les societats occidentals actuals *tendeixen*² cap a aquests valors.

⁽²⁾Aquests desenvolupaments no exclouen, per descomptat, que no hi hagi contratendències.

El punt de partida d'aquests canvis, segons Inglehart, és que les persones **gaudeixen en l'actualitat d'una gran seguretat**. Aquesta afirmació és inequívoca:

"Dit amb poques paraules, les persones estan segures i tenen prou per a menjar". "[...] la majoria de les seves poblacions no viu en condicions de gana o inseguretat econòmica". "Una gran part de les poblacions de les societats occidentals han estat socialitzades en un medi ambient que ofereix unes perspectives de seguretat sense precedents pel que fa a la satisfacció de les necessitats fisiològiques." (Inglehart, 1977, pàg. 22; i [1990], pàg. 62 i 140)

Aquest assegurament de necessitats bàsiques que abans no estaven assegurades obre el pas a altres necessitats; o com assenyala el mateix autor de manera significativa:

"[...] «no solo de pan vive el hombre», especialmente si tiene mucho pan." (Inglehart, [1990], pàg. 138)

Les persones que ja no necessiten preocupar-se per la seva subsistència i altres necessitats passen a preocupar-se per altres qüestions. La prosperitat és un requisit necessari –encara que no suficient– per a l'aparició dels nous valors postmaterials. Com més gran és la prosperitat, més valors postmaterials. Inglehart, això sí, aclareix que el decisiu no és tant el nivell econòmic objectiu com el **sentit subjectiu de seguretat**, encara que ambdues magnituds estan relacionades.

Quan passen a tenir més seguretat, els individus poden experimentar canvis en els seus valors –i, des d'una perspectiva macro, les seves comunitats o els seus països–, però aquests canvis són, en el millor dels casos, lents. Els valors poden canviar durant els anys adults, però és més difícil. Els valors i les actituds, en efecte, *tendeixen* a arrelar aviat en la vida de les persones i, després, a ser estables individualment. Per contra, sempre seguint Inglehart, quan les persones **creixen** i **s'eduquen** –des de petits– en un ambient de seguretat *tendeixen* a desenvolupar uns valors postmaterialistes que també *tendeixen* a acompanyar-les tota la seva vida. En paraules del nostre autor:

"Els membres més pròspers d'un grup d'edat determinat haurien de ser més postmaterialistes que els menys pròspers. Més concretament, els que tenien una seguretat econòmica (*were economically secure*) durant els seus anys formatius serà més probable que tinguessin prioritats valoratives postmaterialistes." (Inglehart, 1977, pàg. 73)

Aquesta situació, així les coses, *tendeix* a ser representativa de *cohorts d'individus*, segons una cohort o generació concreta hagi tingut més o menys seguretat durant els seus anys formatius i contingui, com a conseqüència, més

individus amb valors postmaterialistes. Alhora, per descomptat, tenen la seva repercussió als diferents països a mesura que unes generacions passen a ocupar llocs de responsabilitat i d'altres van desapareixent.

4.2. L'exposició a la criminalitat i la punitivitat

Segons alguns investigadors, a mesura que un individu estigui exposat a taxes delictives més altes, també tendirà a ser menys benèvol enfront del delictes (Kury i altres, 2002).

Encara que aquesta connexió és pronosticada individualment, una majoria d'autors rebutja que existeixi (Wacquant, [2004]) una relació entre nivell d'empresonament i taxes de criminalitat. Això és, rebutgen una relació a un nivell d'anàlisi superior.

4.3. Els mitjans de comunicació i la punitivitat

Kury concedeix una atenció important al paper dels **mitjans de comunicació**.

Al seu parer, hi ha una relació entre la percepció que els ciutadans tenen de les taxes de criminalitat i del risc de victimitat, d'una banda, i punitivitat al nivell d'aquells, de l'altra. El problema és que aquestes percepcions són en gran manera fictícies i tendeixen a ser exagerades perquè es formen sobretot a partir d'informació que procedeix, precisament, dels mitjans de comunicació.

La imatge que del delictes ofereixen els mitjans de comunicació és **molt simple** i se centra en els casos més greus i cridaners, els quals, sens dubte, no són gens representatius. Els mitjans, llavors, ofereixen una imatge altament **esbiaixada** del delictes, la qual cosa influeix en les percepcions dels ciutadans i, d'aquesta manera, en la seva fermesa enfront del delictes, sempre segons Kury. Aquesta idea és consistent amb estudis que han trobat que una informació millor, més veraç, tendeix a produir més benevolència enfront del delictes. Per agreujar les coses, els mitjans dediquen moltíssima atenció al delictes, mostren una espècie de "fascinació" per la criminalitat (Kury i Ferdinand, 1999).

García España i les seves associades (2009) inclouen en el seu llibre *Encuestas a víctimas en España* una taula de contingència amb la finalitat de provar la relació entre "freqüència amb què es reben notícies sobre delinqüència" i "percepció del creixement de la delinqüència a Espanya en els últims anys". Aquestes autores troben que les persones que estan més exposades als mitjans de comunicació també tenen una percepció que la delinqüència ha augmentat a Espanya.

Troballes d'aquest tipus no són inhabituals i se solen interpretar com que l'exposició als mitjans augmenta la idea que el delicte ha augmentat, la qual cosa seria falsa, també segons la majoria dels autors. No obstant això, aquest ordre causal no està assegurat per dissenys que no ofereixen un control sobre aquest tema.

Exemple

Per exemple, també pot ser que els qui estan més preocupats pel delicte perquè pensen que ha augmentat, també siguin els més àvids per informar-se. O bé pot ser que no hi hagi cap relació entre les variables.

5. La teoria dels sentiments d'inseguretat

Són molts els autors que han destacat la connexió empírica i teòrica entre inseguretat i/o sentiments de seguretat, d'una banda, i fermesa / benevolència enfront del delictes, de l'altra. El criminòleg alemany Helmut Kury és un dels més destacats i en aquesta investigació partim dels seus estudis seminals. Encara que no de manera sistemàtica i exhaustiva i de vegades més aviat implícita, Kury (2004) ha avançat una teoria que tracta d'explicar per què la punitivitat és superior entre els ciutadans. Aquesta teoria ha estat desenvolupada en els últims anys i es basa en les investigacions empíriques que aquest autor i els seus col·legues han dut a terme a Alemanya i altres llocs. Especialment interessant és el seu treball als antics països socialistes de l'est d'Europa i en antigues repúbliques soviètiques d'Àsia.

Helmut Kury

Helmut Kury (nascut el 1941) és catedràtic emèrit de la Universitat de Friburg de Brisgòvia, ha estat investigador de l'Institut Max Planck per a Dret Penal de la mateixa ciutat i director de l'Institut d'Investigació Criminològica de la Baixa Saxònia. Les seves àrees d'interès són àmplies i abracen des de l'estudi dels delictes sexuals i de l'abús de menors fins al pronòstic de perillositat, passant per la victimitat, la psicologia forense o l'estudi de les causes del delictes. La seva obra publicada és inabastable i alguns dels seus treballs han aparegut en espanyol.

Kury, juntament amb diferents col·legues, ha recollit informació molt valuosa en aquells països i ha analitzat l'impacte dels ràpids canvis que hi van tenir lloc durant els anys que van seguir la caiguda del mur de Berlín.

Breument, aquest criminòleg i els seus col·legues van trobar que el delictes va augmentar de manera vertiginosa en aquells països a partir de 1989, si bé sense aconseguir els nivells dels països europeus occidentals.

La punitivitat també es va disparar vertiginosament entre aquests pobles, i també altres sentiments, com ara la por al delictes i la inseguretat. Sens dubte, calia alguna teoria que ordenés aquells desenvolupaments i els posés sentit. Una lectura més aviat heterodoxa de la seva teoria es pot descriure, a partir de fonts una mica disperses, de la manera que segueix.

En primer lloc i com hem dit, les *taxes delictives* repercuteixen en les actituds fermes o benèvols cap al delictes dels individus.

La teoria hipotetitzada (a escala individual) que, a mesura que un individu estigui exposat a taxes delictives més altes, també tendirà a ser menys benèvol enfront del delictes (Kury, Obergfell-Fuchs i Würger, 2002). Kury, no obstant això, no és prou clar ni respecte a la naturalesa de la influència ni respecte al mecanisme teòric responsable concret. Es pot especular que el motiu teòric és que en aquests supòsits els individus estan també més exposats als riscos –derivats

del delictes i de les seves conseqüències per a les comunitats– i això repercuteix en una sensació d'inseguretat més gran i, com a conseqüència, en una fermesa més important enfront del delictes. També es pot imaginar, no obstant això, un efecte més directe, això és, no produït per la inseguretat o altres variables.

No es descarta, per tant, que les taxes també siguin influents en altres nivells de la punitivitat –i que, consegüentment, es puguin construir ulteriors hipòtesis provables. Tot i que és probable que en els últims, recentment, les taxes delictives no hagin augmentat de manera significativa a Espanya, no és menys cert que han augmentat de manera clara en les **últimes dècades** al nostre país i en d'altres del nostre entorn. Tan és així que diferents autors han arribat a suggerir que el delictes s'ha convertit en un **fenomen normal**, habitual en les societats contemporànies (Young, 1999).

D'acord amb la teoria dels sentiments d'inseguretat, les condicions socials i polítiques i com són experimentades pels ciutadans també afecten de manera significativa les reaccions i actituds enfront del delictes. Especialment, quan les persones se senten insegures per qualssevol raons, també tendeixen a ser més punitives (Kury i Ferdinand, 1999).

La posició de Kury és, en realitat i al llarg de la seva dilatada obra, molt més complexa i matisada, ja que, entre altres coses, introdueix factors i mecanismes teòrics que no queda clar com integrar o encaixar en la seva teoria. D'aquesta manera, concedeix una atenció important a *factors* que poden influir en la punitivitat individualment.

Model ceba de la punitivitat

Així, presenta juntament amb els seus col·legues un *model ceba de la punitivitat*, en el qual el nucli central de la ceba estaria ocupat per la punitivitat individual, mentre que les successives capes anirien albergant factors o fenòmens influents en la punitivitat. D'aquesta manera, en les capes més properes al cor de la ceba apareix la personalitat, la socialització i la influència de la cultura; en capes una mica més allunyades hi ha les normes i els valors, la vulnerabilitat o la descripció de la criminalitat, i així successivament fins a les variables que es troben més allunyades del centre de la ceba, en capes successives i fins i tot a fora.

Fixeu-vos, no obstant això, que és molt dubtós que aquest model representi, en puritat, una teoria; i molt menys que es tracti de la teoria dels sentiments d'inseguretat, tal com hem descrit la postura teòrica del criminòleg alemany. En altres llocs es refereix a factors ulteriors potencialment relacionats amb la fermesa enfront del delictes, però ara sense esmentar el model ceba (Kury i altres, 2004). Molts d'aquests factors, tanmateix, es poden reconduir més o menys fàcilment a sentiments d'inseguretat –que sí és un mecanisme teòric i no un *mer* factor o correlat–, com és el cas d'estar a l'atur, els ingressos, la situació personal, etc. De la mateixa manera, el criminòleg alemany revisa alguns mecanismes teòrics que podrien contribuir a explicar la fermesa enfront del delictes, almenys alguns amb rellevància a escala individual. Un exemple d'això són les seves referències a la socialització en la família.

Exemple

Kury i els seus col·legues expliquen les diferències en la fermesa enfront del delictes entre homes i dones recorrent a processos de socialització diferencials, ben establerts en criminologia amb relació a les causes del delictes. Així que de manera almenys indirecta, la família i la socialització que té lloc en el seu si constitueixen elements que formen part de la teoria aquí mantinguda o que s'hi poden integrar amb naturalitat (Kury i altres, 2002).

Serrano Maíllo i Kury (2008) van provar aquesta teoria amb dades d'enquesta del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) i van trobar que, en efecte, a mesura que les persones sentien menys seguretat, també eren més punitives, controlant un cert nombre de variables. Aquesta investigació, no obstant això, tenia l'inconvenient seriós que l'enquesta del CIS no havia estat específicament dissenyada per a mesurar les variables d'interès, amb la qual cosa sorgeixen dubtes sobre la validesa dels mesuraments i sobre el seu grau d'error. Amb aquestes consideracions en ment, no obstant això, van trobar, com s'acaba de dir, suport per a la teoria. També es va observar que els valors són molt importants per a la predicció de la punitivitat. En particular, el conservadorisme polític i altres valors reconduïbles al plantejament d'Inglehart es correlacionaven amb força amb la punitivitat a escala individual.

Resum

En aquest mòdul hem continuat amb les explicacions de la punitivitat. En particular, hem revisat la teoria de la política social i de consens, la de la cultura del control i la del govern mitjançant el delictes.

També en l'àmbit individual hem vist la teoria dels sentiments d'inseguretat. No obstant això, aquesta teoria s'ha de complementar amb altres variables relacionades sobretot amb els valors. Variables sociodemogràfiques com, per exemple, el sexe i l'edat també s'han relacionat amb la punitivitat en aquest mateix àmbit individual, però el seu paper explicatiu és relativament menys important.

En tot aquest entramat hem pogut comprovar igualment que el test empíric d'aquestes propostes és altament complex.

Exercicis d'autoavaluació

1. Segons Lappi-Seppälä, en igualtat de condicions, el benestar genera confiança a escala social i a escala política i, al seu torn,...

- a) s'associa amb taxes d'empresonament relativament baixes.
- b) s'associa amb taxes d'empresonament relativament altes.
- c) depèn de la cultura democràtica del país.
- d) el seu efecte s'anul·la, ja que hi ha una tendència en aquestes situacions que les taxes disminueixin, però com que també augmenten les oportunitats per a delinquir, augmenten el delicte i les condemnes.

2. Lappi-Seppälä ofereix evidència empírica a favor de la seva teoria en forma de gràfics que mostren línies de regressió relatives a correlacions entre variables.

- a) Aquesta evidència és especialment útil perquè, en oferir una imatge, és molt més fàcil d'interpretar.
- b) Aquesta evidència és problemàtica perquè, en no controlar l'efecte potencial d'altres variables, no fa cap esforç per a excloure'n l'espurietat.
- c) És digne de lloança que un teòric inclogui tests empírics de les seves propostes, encara que siguin limitats.
- d) Les tres anteriors són correctes.

3. Segons Garland (2001, pàg. 26), les estratègies de control i prevenció del delicte s'adopten de manera fonamental...

- a) perquè encaixen bé en la cultura dominant i l'estructura de poder que hi subjeu.
- b) perquè amb aquestes estratègies els polítics aspiren a aconseguir més vots.
- c) perquè els governants aspiren a reduir el delicte i, d'aquesta manera, elevar la seguretat i aconseguir, finalment, més vots.
- d) perquè afavoreixen les teories criminològiques favorites dels polítics.

4. Segons Garland, quina característica representa millor l'estat contemporani en matèria penal?

- a) La benevolència.
- b) L'ambivalència.
- c) L'eficàcia.
- d) El respecte dels drets fonamentals.

5. Segons Simon, què significa governar mitjançant el delicte?

- a) Que el delicte s'ha convertit en el problema per excel·lència als Estats Units.
- b) Que és una funció del govern controlar i prevenir el delicte.
- c) Que l'estat de benestar consisteix en allò fonamental en la protecció de les víctimes de delictes.
- d) Que mitjançant la construcció de més presons s'aconsegueix aïllar grups de la població que d'una altra manera no es podrien controlar.

6. Segons Simon, en quines institucions es pot observar amb una claredat especial el govern mitjançant el delicte?

- a) En la família.
- b) En el subsidi per desocupació.
- c) En els mitjans de comunicació.
- d) En l'administració de justícia.

7. Quan Inglehart parla d'una *revolució silenciosa* es refereix...

- a) al procés de civilització segons el qual els estats s'estan tornant, lentament, més humans en el tractament del delicte.
- b) al fet que els ciutadans en molts països del món s'estan tornant més conservadors en els seus valors.
- c) a una transformació de punts de vista bàsics sobre el món.
- d) al fet que cada vegada més països del món estan adoptant models democràtics de govern.

8. D'acord amb Roberts i altres investigadors, a mesura que un individu té més informació sobre el delictes...

- a) es torna més punitiu.
- b) realment no té rellevància, ja que els que són menys punitius també són els que volen informar-se millor.
- c) realment no té rellevància, ja que quan se'ls dóna més informació també se'ls comunica sense voler que vol escoltar l'investigador, i els entrevistats contesten de manera menys punitiva per un biaix de desitjabilitat social.
- d) es torna menys punitiu.

9. Segons Kury, quina és, en igualtat de condicions, la relació entre punitivitat i exposició a taxes delictives relativament altes?

- a) Depèn de la imatge que transmetin els mitjans de comunicació.
- b) No hi ha cap relació.
- c) A mesura que un individu estigui exposat a taxes delictives més altes, també tendirà a ser més benèvol enfront del delictes.
- d) A mesura que un individu estigui exposat a taxes delictives més altes, també tendirà a ser menys benèvol enfront del delictes.

10. Diversos autors han apuntat una influència dels mitjans de comunicació en les tendències punitives individuals. Sobre quina de les troballes següents hi ha un consens?

- a) Com més s'està exposat als mitjans de comunicació, més gran és la punitivitat.
- b) Com més punitiva és una persona, més s'exposa als mitjans de comunicació.
- c) No hi ha cap relació, ja que els individus trien quines cadenes i quins programes volen veure.
- d) És sabut que hi ha una relació, però no és clar el paper dels mitjans sobre la punitivitat a escala individual.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. a

2. d

3. a

4. b

5. a

6. a

7. c

8. d

9. d

10. d

Glossari

anàlisi de regressió bivariant *f* Anàlisi que solament inclou una variable independent, de manera que no controla l'efecte potencial d'altres variables.

democràcia de consens *f* Aquella en què hi sol haver diversos partits amb un pes relativament baix i els governs han de prendre decisions buscant la negociació i el consens entre tots ells, en comptes que hi hagi un govern basat en un únic partit que, per dir-ho d'alguna manera, té tot el poder.

sin. **política de consens**

govern mitjançant el delictes *m* Segons Simon, que el delictes s'ha convertit en el problema per excel·lència, de manera que es privilegia davant altres problemes socials i alguns d'aquests arriben a reconèixer-se mitjançant el delictes.

innocuitat *f* Finalitat de les penes quan simplement tracten que un individu no pugui delinquir. Per exemple, mentre estigui privat de llibertat no podrà cometre delictes, almenys fora de la presó.

política de consens *f* sin. **democràcia de consens**

rehabilitació *f* Finalitat de les penes consistent a aconseguir que qui ha delinquit pugui viure en societat sense haver de tornar a delinquir.

sin. **ressocialització**

ressocialització *f* sin. **rehabilitació**

valor postmaterial *m* Valor que concedeix una importància relativa a les qüestions econòmiques, i també a d'altres com l'autoexpressió, la igualtat social o la igualtat econòmica.

sin. **valor postmodern**

valor postmodern *m* sin. **valor postmaterial**

Bibliografia

García España, E.; Pérez Jiménez, F.; Benítez Jiménez, M. J.; Cerezo Domínguez, A. (2009). *Encuesta a víctimas en España*. J. L. Díez Ripollés; E. García España (directors). Màlaga: IAIC / Fundación Cajazol.

Garland, D. (2001). *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*. Chicago / Oxford: The University of Chicago Press.

Inglehart, R. (1977). *The silent revolution. Changing values and political styles among western publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Inglehart, R. [1990] (1991). *El cambio cultural en las sociedades industriales avanzadas*. S. Chaparro (trad.). Madrid: CIS.

Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization. Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton, N. J.: Princeton University Press.

Inglehart, R.; Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy. The human development sequence*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.

Kury, H. (2004). "Kriminalitätsentwicklung, Sanktionen und die Einstellung der Bevölkerung. Ein Vergleich zwischen Ost und West". A: H. Kury (ed.). *Strafrecht und Kriminalität. Entwicklungen in Mittel- und Osteuropa*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer.

Kury, H.; Ferdinand, T. (1999). "Public opinion and punitivity". *IJLP* (núm. 22).

Kury, H.; Kania, H.; Obergfell-Fuchs, J. (2004). "Worüber sprechen wir, wenn wir über Punitivität sprechen? Versuch einer konzeptionellen und empirischen Begriffsbestimmung". *KrimJ* (núm. 36).

Kury, H.; Obergfell-Fuchs, J.; Würger, M. (2002). *Strafeinstellungen. Ein Vergleich zwischen Ost- und Westdeutschland*. Friburg / Br.: MPI.

Lappi-Seppälä, T. (2008). "Confianza, bienestar y economía política. Explicación de las diferencias en materia de política penal". A: A. Serrano Maíllo; J. L. Guzmán Dálbora (ed.). *Procesos de infracción de normas y de reacción a la infracción de normas: dos tradiciones criminológicas. Nuevos estudios en Homenaje al Profesor Alfonso Serrano Gómez*. Madrid: Dykinson.

Serrano Maíllo, A. (2011). "Actitudes sobre Derechos fundamentales procesal-penales: una dimensión inexplorada de la punitividad. Un análisis de clases latentes". *Revista Electrónica de Ciencias Penales y Criminología* (núm. 13).

Serrano Maíllo, A.; Kury, H. (2008). "Insecurity feelings and punitivity: relationship in a national sample of adolescents and young adults in Spain". A: H. Kury (ed.). *Fear of crime – Punitivity. New developments in theory and research*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer.

Simon, J. (2007). *Governing through crime*. Oxford / Nova York: Oxford University Press.

Tonry, M. (2004). *Thinking about crime. Sense and sensibility in American penal culture*. Oxford / Nova York: Oxford University Press.

Tyler, T. R.; Boeckmann, R. J. (1997). "Three strikes and you are out, but why? The Psychology of public support for punishing rule breakers". *Law and Society Review* (núm. 31).

Young, J. (1999). *The exclusive society. Social exclusion, crime and difference in late modernity*. Londres [etc.]: Sage.

